

GAZDASÁGI ÖSSZEESKÜVÉS- ELMÉLETEK ÉS A KONSPIRATÍV EL- BESZÉLÉS

HARASZTOSI PÉTER

„...Csak jól akarunk szórakozni, mindjárt ma estétől kezdve (...) Ez csak bókuszpókusz. Ilyen ceremóniái vannak a szabad-kőműveseknek meg a rózsakeresztesek társaságának, amelyet Johann Valentin Andrea fantazmagóriáit követve alapítottak. Szinte biztos vagyok abban, hogy leendő krónikáid majdani olvasóinak valamelyike valóban megalapítja majd a Rózsakeresztes evangéliumi biciklisták kis pábolyát. És ez így van jól.”

Sava Djankonov

A történelmi események nem véletlenszerűek. Egy kis csoport irányítja azokat, melyek tagjai egy titkos 'Tervet' kívánnak megvalósítani. A csoport tagjai nem ismertek, de befolyásuk, kapcsolati hálójuk kiterjedt, céljaik pedig a többség akarata ellen vannak. Ezt a csoportot szokták azonosítani a szabadkőművességgel, az amerikai kormány mögött álló tőkéssekkel, a zsidókkal, az illuminátus renddel – a variációk száma végtelen. Az elméleteket, melyek a valóság eseményeit egy ilyen csoport tevékenységével magyarázzák, összeesküvés-elméleteknek nevezzük.

Talán felesleges mondanom, hogy a történelemkönyvekben nem esik

szó semmilyen háttérben működő összeesküvésről. A történelemtudósok által felkínált hivatalos narratíva azonban úgy tűnik, nem bizonyul elegendőnek, hiszen sokan keresnek alternatív magyarázatot a jelenségekre. Vajon miért nem elég a hivatalos magyarázat? Az egyik lehetséges válasz az lehet, hogy a világ eseményei annyira komplexsége és átláthatatlanná váltak, és olyan mennyiségű információval vagyunk körülvéve, hogy egy átfogó egységes magyarázat megalkotása sokkal nehezebbé vált. Tehát egyrészt megváltozott a világ és megváltozott a róla alkotott tudásunk, másrészt megváltozott az arról való beszéd természete.

A dolgozat erre a problémára próbál rávilágítani az összeesküvés-elméletek egy kisebb szeletének, a gazdasági összeesküvés megvizsgálásával. Az elméletek „példányait” az Internet tengernyi forrása közül válogattam ki, elsősorban az amerikai illetve kisebb részt magyar elméletekről lesz szó. A témával kapcsolatban több kérdést szeretnék körüljárni. Milyen jellegűek a gazdasági összeesküvés-elméletek? Miért és milyen gazdasági problémákkal kapcsolatban merülnek fel? Milyen különbségeket lehet találni a tudományos vagy hivatalos és a konspiratív elbeszélés között, akár történetiségről akár a gazdasággal kapcsolatos gondolkodásról legyen szó? Hol adhatnak okot a hivatalos magyarázatok konspiráció feltételezésére?

Gazdasági Összeesküvések

Az összeesküvés-elméletek általában akkor jönnek létre, amikor a valamilyen kedvezőtlen eseményről nincs vagy csak nem kielégítő a hivatalos magyarázat. A gazdasági összeesküvés-elméletek 'áldozata' a mai gazdasági rendszer, globalizáció és a pénzügyi intézményrendszer. A gazdaság egyre inkább bonyolulttá, átláthatatlanná válik, a hivatalos magyarázatok nehezen érthetőek. Ide tartoznak az olyan jelenségek, mint az ázsiai kis tigrisek gazdasági krízise, az utóbbi tíz évben elharpódzó valutaválságok. Említeni lehet az orosz, a mexikói és az argen-

tin pénzügyi válságot. Paul Krugman [2002] írja, hogy a világgazdaság és a pénzügyi piacok manipulálhatatlanságába, objektivitásába vetett hit kezd megínogni. Spekulációs támadások érhetnek egy országot, egy valutát. Ez további forrása az összeesküvés-elméleteknek. A válságok és depressziók mögé az összeesküvés-elméletek készítői egy konspirációs csoportot, mögöttes érdeket sejtene. Ezek sora végtelen, kettőt emelnék ki közülük:

1. Az IMF és a Világbank, illetve az összes jegybank egy kiszipolyozó csoport érdekeit szolgálja, akik gazdasági hatalmuknál fogva egy egységes világkormányt akarnak létrehozni. Ez lehet az egységes világhatalomról szóló összeesküvés-elméletek, a New World Order²² (Új Világrend) része. Ők terjesztik a globalizmust és a nemzetállamok szétbontását.

2. Az összes bank, a teljes pénzügyi rendszer a zsidó-szabadkőművesség befolyása alatt áll. Ők hozták létre a FED-et és a Bank of England-et is. Ez lehet egy egységes zsidó világhatalomra való törekvéssel egybekötve vagy anélkül is.

Több más elmélet létezik, amely még világvallással, katonai hatalommal és okkultizmussal is keveri az előző kettőt.

²² Pat Robertson: *New World Order*

Két dolog nyilvánvaló: a krízishelyzetekről szóló magyarázatok meglátásom szerint tartalmazznak egy kritikai fonalat és egy összeesküvő fonalat. Az első a gazdasági rendszerrel szembeni kifogásokat, esetlegesen valós sérelmeket fogalmaz meg, míg a másik elem ezt egy mindent megmagyarázni kívánó hamis vagy legalábbis a hivatalostól eltérő elbeszélési struktúrába helyezi. A konspirációs elméletek tehát egyszerre próbálnak egy másfajta magyarázatot adni mind az intézményrendszerre (gazdaságra, pénzrendszerre, bankokra etc.), mind pedig a történelmi eseményekre.

Érthető magyarázat szűkségessége

Az összeesküvés elméletek egyszerű magyarázatokat adnak, a világot alkotó bonyolult jelenségekre, ezért akár könnyen politikai ideológiákká válhatnak. Ez többek között azért nem szerencsés, mert nehezíti az egészséges és konstruktív vitát. Az egyszerű magyarázat igen csábító, hiszen könnyen érthető és olyan területeket és kérdésköröket kapcsol össze, amire a hivatalos magyarázat nem mindig képes. A gazdaság globalizálódásával és a gazdasági rendszer bonyolódásával már nem lehet ilyen egyszerű magyarázatokat adni. A leírandó valóság nagyon gyorsan változik, az új fogalmak szemünk láttára születnek meg, így pl. a működőtőke-beruházás, az árfo-

lyamrezsim, az árfolyamkockázat, a derivatívák stb.

A közgazdaságtan elbeszélésmódja ehhez igazodva változott meg. Smith a Nemzetek gazdagságában, Marx a Tőkében még valami egységes gazdasági rendszert próbált leírni. A klasszikus közgazdászok elbeszélészerűen és közérthetően igyekeztek fogalmazni. Jó példa erre Mandeville a Méhek meséje c. munkája, illetve Adam Smith gondolatai a korabeli 'klubok' és a közélet fontos beszédtemája voltak. Még Keynes is ezen közgazdászok csoportját gazdagítja. Stílusa lehangoló, mondanivalója pedig jól érthető. Legismertebb munkájának egyszerűsített címe, az 'Általános Elmélet' jól mutatja: Keynes is az átfogó magyarázatot szorgalmazta. Ma bár a Friedman indította monetarizmus és a Lucas-féle újklasszikus iskola meghatározó irányzatok, nem mondhatjuk, hogy lenne egy egységes gazdasági magyarázat. A közgazdaságtan számtalan aldiszciplínára esett szét, nyelve pedig elősorban matematikai, statisztikai alapokra tért át, illetve lemondott arról, hogy az egyének cselekvéseinek nem szándékolt következményeként létrejött struktúrákat szándékosnak állítsa be.

Egyrészt tehát megváltozott a gazdaság: elősorban bonyolultabb és átláthatatlanabb lett, másrészt megváltozott a róla való beszéd. Ez a leírás már nem egységes, hanem kisebb részproblémákat próbálja

magyarázni minél részletesebben. Mindez alapot adhat az összeesküvés-elméletek születésére, hiszen nincs egy átfogó és közérthető magyarázat. Így van egy hivatalos kevéssé átfogó, bonyolult hivatalos magyarázat, amelyet a saját tudományosságáról alkotott kritériumai mentén jön létre, illetve van egy összeesküvő, mindent átfogó egyszerű magyarázat. Ez utóbbi nem mindig követi a tudományosság kritériumait, elsősorban nagy történelmi eseményekhez próbálja kötni magát. A történelmi események azért fontosak, hiszen ezekben lelhető fel a titkos társaságok tevékenységei, hiszen a legtöbb összeesküvés-elmélet szerint a titkos csoport tagjai irányítják ezeket a történéseket a háttérből.

Történetiség, tudományosság

A posztmodern gondolkodás szerint a történetírók szerepe az, hogy írásos dokumentumok alapján mutassák meg saját elképzelésüket a múltról, emlékeztessenek arra, amit fontosnak tartanak, és próbálják elfelejtetni, amiről úgy gondolják, hogy nem annyira az. [Gyáni 2002] Az összeesküvés-elméletek az elmesélő, ok-okozati viszonyra épülő történelem kategóriáján belül vagy ahhoz hasonlóan jönnek létre, ezért ahhoz, hogy cáfoljuk őket, el kell fogadni ezt a fajta történelem szemléletet. [Akim Bey 1997], azaz fel foghatjuk az összeesküvés-elmélet

készítőit történetíróknak. Látva a legtöbb összeesküvés történelmi legitímáló törekvését és a már emlegetett „tervek” kedvelt historikus beágyazását, ezt a megközelítést fogom alkalmazni a gazdasági összeesküvésekkel kapcsolatban is. A következőkben azt próbálom körbejárni, hogy a kétfajta leírás között milyen tudományosságbeli különbségek lehetnek.

A kurrens tudományfelfogás szerint addig érvényes egy állítás, amíg azt meg nem cáfolják. Ezt nevezhetjük a Popper-féle tudományossági kritériumnak. Egy másik elképzelés szerint egy gondolkodási, magyarázati séma addig használható, míg a fokozatosan felgyülemelő, általa nem magyarázható jelenségek, adatok ki nem kényszerítenek egy jobb magyarázóerejű sémát, tudományos gondolkodást. Ez a Kuhn által szorgalmazott elképzelés a tudományos paradigmákról. A hivatalos magyarázatokra fennáll ez a két szemlélet. Ez biztosítja fokozatos megújulást és a vitát. Továbbá a társadalmi (gazdasági) intézmények revidálását és fejlődését is. Ebből kívánkozom, hogy megvizsgáljam e két szemlélet hogyan illeszkedik az összeesküvés-elméletekre.

A falszifikálhatóság szempontjából vizsgálva meg a (gazdasági) összeesküvés-elméleteket, azt lehet mondani, hogy történelmi elbeszélésként lehet cáfolni a forrás, az írásos em-

lék hitelességét, illetve felhasználásának korrektségét vagy a belőle levont következtetés pontosságát. Ez az elméleteken belül az, amivel meg lehetne dönteni az összeesküvés-elméletet. Azonban ez sokszor kevés, hiszen a jó összeesküvés-elmélet lényege egy nyilvánosság számára nem megismerhető szervezkedés feltételezése. Mivel ez titkos, soha nem derül ki róla semmi, minden érintettje tagad. Ez egyfajta logikai ördögi körbe visz, és ezáltal érdemi javulás nem érhető el.

Kérdéses továbbá, hogy mennyire alkalmazható a kuhni elmélet a (konspiratív) történelemre, azaz megdönti-e a hivatalos álláspontot az, hogy az adatok nem alkotnak koherens egységet, vagy az a körülmény, ha túl sok megmagyarázhatatlan dolog tűnik fel. Véleményem szerint a történetírás esetében ez a kritérium kevésbé erős. Ennek nem igénybeli okai lehetnek, hanem a tudomány eredményeinek lassúsága, a történelem szövédményes szálainak a kibogozásának nehézsége. A hivatalos történetírás hézagait és hiányosságait a konspirációs írók használják ki. Az összeesküvés-elmélet egyik alapköve, hogy az ún. „kóbor adatokat” is képes magyarázni, és éppen ezek azok, amelyeket a hivatalos történészek megpróbálnak elfelejtetni. Ennek a legjobb példáját a Kennedy-gyilkosság, melyre Schwartz [1992] szerint a tengernyi

ellentmondó adat okán nem fogunk megoldást találni.

Problémás Intézmények egy konkrét elmélet alapján

Eddig azt néztem, hogy általában milyen lehet egy alternatív magyarázat a történelmi eseményekre. Illetve próbáltam rávilágítani arra, hogy a két magyarázat belső struktúrájában is eltérések vannak. A következőkben arra keresném a választ, hogy mik lehetnek azok a problémás, elsősorban intézményi rendszerrel kapcsolatos konkrét hivatalos magyarázatok, amelyek összeesküvés-elméleti gondolkodásra adhatnak okot. Mi az, amire a konspirációs szerzők új magyarázatokat keresnek. Mindehhez egy konspiratív jellegű elméletet hívnék segítségül: a forrás Drábik János internetes írása lenne, mely a „Novus Ordo Seclorum²³ – Az új világregend – Vane nemzetközileg megszervezett pénzhatalom?” címet viseli.

A sok elmélet közül azért választottam ezt, mert általa megismerhető a mai világban fellelhető gazdasági - monetáris összeesküvés-elméletek jelentős része. Drábik a legtöbbjüket ugyanis saját elméletébe olvasztja. Mindenekelőtt vázlatosan ismertetném az elméletet.

²³ *A latin kifejezés az amerikai papírpénzről vett idézet, utalva a monetáris jellegére az összeesküvésnek*

Drábik egy nemzetközileg megszervezett, önérdékkövető (itt lehet őket gonosznak tekinteni) összeesküvőket feltételez, akik képesek irányítani a világ pénzügyeit. A cikk szembe kíván helyezkedni 'Az ezredévi nagy borzongás' c. tanulmányával [Csontos et. al. 1997], kimutatni azt, hogy a nemzetközi pénztőke igenis szerveződni képes. Az összeesküvőket a HÁLÓZAT néven emlegeti, és mint egy korábbi [Drábik 2002] tanulmányában azt hangsúlyozza, a hálózat mögött nem áll népcsoport, vallás. A hálózat maga nem titkos, de integrál titkos és még titkosabb szervezeteket. Itt kezdődik az összeesküvés-elmélet.

Drábik kiindulópontja Carroll Quigley²⁴ egyik tanulmánya, ebből meríti az első összeesküvést. Cecil Rhodes (1853-1902)²⁵ a milliárdos országalapító, akinek a brit birodalom szupremitásának fenntartása volt az álma, alapított egy ösztöndíjat és egy szabadkőműves páholyt. Az ösztöndíj a volt brit gyarmatbirodalom országaiból segíti a diákok oxfordi tanulmányútjait. Az ösztöndíjban 1977²⁶ óta az angol kormány rendelkezése nyomán nők is részt vehetnek. Drábik szerint ez az ösztöndíj lenne a nemzetközi összeesküvés melegágya, melyhez szorosan

kapcsolódik az angol és az amerikai külügyi intézet, a Council on Foreign Relations [CFR].

A második pont a CFR köré kapcsolódik. A CFR befolyása olyan nagymértékű, hogy a legjelentősebb amerikai elnökök mind az ő támogatottságukat élvezték. Ezáltal kulcspozíciókat szereztek meg az amerikai szövetségi vezetésben. A tanulmány ideje alatti Clinton-kormány különösen CFR által irányított, hiszen maga Clinton is Rhodes ösztöndíjas volt. (Egy másik forrás szerint ehhez sosem voltak elég jó jegyei.) A CFR befolyással bír más szervezetek, a CIA, FBI felett, továbbá fenntart egyetemi diák-szervezeteket: Skull and Bones Order. A CFR alapítói és főbb vezetői birtokában van az amerikai jegybankcsoport, a Federal Reserve System (FED).

A harmadik fonál, ami számunkra izgalmas, az amerikai jegybank esete. A FED nemcsak hogy egy titkos szervezet befolyása alatt áll, de magánkézből van és pénzteremtésből szerzett bevétel és a hitelnyújtás okán kért kamat mind a pénzügyi elitet gazdagítja, sanyargatva ezzel a nemzetgazdaságot. „Ezzel a legnagyobb hatalmat jelentő állami felségjog néhány pénzember magánprivilegiuma lett” - írja Drábik (u.o). Ez a vád, bár a szóban forgó tanulmányban nem szerepel, de mind az angol jegybankra, mind pedig az IMF-re és a Világbankra fennáll.

²⁴ *Carroll Quigley: Tragedy and Hope; Macmillan, New York 1965*

²⁵

<http://www.cecilrhodes.net/biography.html>

²⁶ <http://www.rhodescholars.com>

A Hálózat célja a világgazdasági uralom és manipulációja, nemzetköziesedés és a szabad tőkeáramlás biztosítása. Aki pedig nem engedelmeskedik, vagy szembefordul a spekulációs tevékenységgel azt a rendszer keményen megbünteti. Ennek a részese az IMF, aki a magánbefektetők érdekeinek legnagyobb védelmezője, hitelek adva az adós országoknak, hogy a magánbefektetőknek az adósságukat törleszteni tudják. Azaz megóvják a befektetőket attól, hogy viseljék a döntéseik következményeit akkor is ha az veszteséggel járna. A hálózat részeként léteznek a jelentősebb bankok is, a banktitkot emeli ki mint a „hálózat” konspirációjának legfőbb elemét. Megállapítja a nemzetállamok jelentőségének csökkenését, s hogy azok helyét és szerepét a multinacionális cégek veszik át. Az új világrendet, korporációs államok hatalmi központjaként vízionálja, melyet a pénzügyi és politikai integrált elit kormányoz egyfajta diktatórikus demokráciaként fogja fel. Felhívja a figyelmet a szerinte szükséges nagyobb társadalmi ellenőrzésre, a nemzetállami szuverenitás erősítésére és kamatmentes pénzrendszerre lenne szükség. Az új világrend létrehozása mögötti szervezkedésnek Drábik a szabadkőműveseket és az illuminátusokat nevezi meg.

A szerzőnek gondot okoz a hivatalos és az összeesküvő narratíva viszonya. Véleménye szerint nem lehet egy összeesküvés, egy monetáris

manipuláció lehetőségét kizárni, mert azt bizonyítani a jelenben nem tudjuk. Fájjalja, hogy senki sem kutatja egy hálózat létét a mindennapi események mögött.

Magyarázatra szorul

Az elmélet igen átfogó, bár nem minden részében hasonló mélységig kidolgozott. Az írás azért izgalmas, mert jól érzékelhető benne a tudományos érvelés és a misztifikáció. Cáfolni rendkívül nehéz lenne, de pár elemet szeretnék kiemelni, amelyek problémásak a szerző számára. Ezek lehetnek azok, amelyek alternatív magyarázatot igényelnek, illetve konspiráció feltételezésére adhatnak indokot: (i) kamat és hitelrendszer, a (ii) bankrendszer és banktitok, pénzteremtés mechanizmusa. Alapvetően a gazdaság monetáris szférájáról van szó, ami meglehetősen bonyolult és nehezen átlátható. A továbbiakban az első két témát próbálom meg jobban megvizsgálni.

Jegybankok

A bank és a jegybankrendszer sok szereplőt érintő, összetett gazdasági rendszer. Fejlődése, kialakulása során eredeti funkciója is sokat változott, és működési mechanizmusa is módosult. A bankrendszert ma már nem lehet csak olyan egyszerűen leírni, mint pl. a múlt században. A pénzrendszer már árupénzrendszer, ami nem arany alapokon működik,

nincs materiális, kézzelfogható pénz, aminek az értékét ritkasága adja meg. A bankrendszer egésze és a pénzteremtés nem magyarázható el, törvényi, jogi, számviteli, történelmi, gazdaságtudományi szempontok nélkül. Ez a magyarázatokat is meglehetősen bonyolulttá teszi. A konspirációs elméletek bankrendszerrel kapcsolatos problémáira Edward Flaherty és Gerry Rough próbál meg magyarázatot adni, illetve igazolni próbálják, hogy sem az angol, sem pedig az amerikai jegybank nem összeesküvés révén jött létre.

Az Angol Jegybankról Gerry Rough végzett kutatásokat a hiedelmek eloszlatására. Rough történeti, tudományos szempontból állt neki a források elemzésének. Az alapállítás tehát, az angol bank (és FED is) összeesküvés útján jött létre, hogy papírpénzt bocsásson ki, melynek értéke és létrehozási költsége szinte semmi, mégis kamatot kér rá. A fedezetül szolgáló aranyt pedig lassan összegyűjtik, koncentrálják. Ez a konspiráció az országok feletti pénzügyi irányítás megszerzésére és vagyonharácsolásra épül.

Gerry Rough [1997a, 1997b, 1997c], miután tanulmányozta a konspirációs irodalmat, annak belső ellentmondásaira és a hivatalos történetírással való súrlódásaira mutat rá. A konspiráció szerint az angol jegybankot William Paterson és cimborái titkos megállapodás útján hozták létre. A hivatalos történet-

írásban ezek nyilvános részvényjegyzés mellett jöttek létre, tulajdonosainak sokaságát, ha nem is teljesen, de nagyrészt fel lehet tárni. Az angol bank esetében pl. tudjuk, hogy 1330 személy jegyzett részvényt, többek között az angol király és királyné (...), Duke of Leeds, Duke of Devonshire, Earl of Pembroke (...) [Rough 1997c] Az összeesküvők nevei tehát nyilvánosak, ami sérti egy jó konspiráció titkossági kritériumát.

Az összeesküvés-elmélet, valószínűleg, hogy kellően felkészült alternatívája legyen a hivatalos narratívának, ugyanazon tudományos kritériumoknak próbál megfelelni. Ilyen pl. az idézés és a hivatkozás korábbi művekre, melyek legitimitással és a visszakereshetőség lehetőségével kecsegtetnek. Rough kutatásaiból azonban arra következtethetünk, hogy az összeesküvés irodalma igen zárt, azaz a szerzők gyakran egymásra hivatkoznak, illetve ha a hivatalos elbeszélésből kölcsönöznek, azt pontatlansággal, esetleg csúsztatással teszik.

A zárt hivatkozási rendszerrel részben nincs semmi probléma, hiszen ezt a hivatalos történetírást vizsgálva is gyakorta felfedezhetjük. A probléma ott lenne, ha a hivatkozás alapja valótlan: erre lehetne példa a Ción bölcseinek jegyzőkönyvre való hivatkozás. A második problémára Rough számtalan példát említ, mind a négy hivatkozott irodalomban. A

szövegkörnyezetből való kiragadásnál előfordul az is, hogy egy állítást olyan adat támaszt alá, amely sem helyben, sem időben nem illeszkedik az adott problémához. Ez a kutatás sekélyességét, illetve a forrás manipulatív eszközként való használatát jelenti.

Míg Rough alapvetően a Bank of England problémáját járja körbe, addig Flaherty az amerikai problémákra koncentrálnak. Flahertynek három alapvető problémája van az összeesküvés-elméletekkel. (i) az általuk végzett kutatómunka szegényes (ii) sokan terjesztik az összeesküvés-elméleteket anélkül, hogy valóságukról meggyőződnének (iii) energiát és figyelmet vonnak el a valós problémák megoldásától, aktivizálva politikailag tehetetlen (inert) embereket. Flaherty is érzékeli a tudományosság, a cáfolhatóság kritériumának problémáit, ezért csak tényadatok, a történelmi narratíva hamisságával és pontatlanságával kívánja aláásni az összeesküvés-elméletek hitelét.

A rengeteg problémából, amivel Flaherty foglalkozik, csak párat emelnék ki: A Federal Reserve Act elfogadásának és az amerikai jegybank létrejöttének körülményeit, a kamatmentes pénz körüli hiedelmeket. A jegybank megalakulásának előzményeit tisztázva először a 1863-as és 1864-es nemzeti bank törvények keletkezési körülményeit

vizsgálja meg. Az USA-ban ekkor minden államilag bejegyzett banknak kibocsátási joga volt, amely engedélyezte a bankok nyomását és forgalomba helyezését. Ebből következően nem volt egységes valuta a gazdaságban. Itt két érvet lehet megemlíteni, amely elég erős ahhoz, hogy a törvényt ne konspirációnak, hanem államérdeknek tüntesse fel. Az egyik a vitatható gazdasági hatékonyság, amely elősegíti a termelés és a kereskedelem fejlődését. Ez az érv persze gazdasági összeesküvés szempontjából kevés. A másik felhozható érv az amerikai polgárháború egységes valutával való könnyebb finanszírozása. Természetesen ez nem jelentette a bankok megszűnését, csak az egységes valuta bevezetését. Pénzkeresleti és strukturális problémák továbbra is akadtak. Itt lép be az alapítással kapcsolatos konspiráció második eleme. A nemzeti törvénnyel létrehozott rendszer piramidális felépítésű volt, azaz a vidéki kisbankok a városi nagyobb bankokban tartottak betétet, azonban a nemzeti bankoknak nem volt összefogó szervezete. Így alapvetően a kis bankok közvetítette betakarításhoz, terményeladáshoz és vetéshez kötődő fluktuáció sorozatos pénzügyi válságokat idézett elő. 1873, 1884, 1893, 1907. Ez utóbbi válság esetében a New York-ban székelő nemzeti bankoknak sikerül a Morgan Banktól kölcsönt felvennie és könnyebben átveszelnie a válságot. Ez adta az ötle-

tet egy végső hitelező létrehozására. Ez lett a FED. Felállítását 1907-től 1913-ig tartó vitaidőszak előzte meg, mind a törvényhozásban, mind pedig a közgazdászok köreiben. 1913-ban a Jekyll Island-i zártkörű megbeszélés dolgozta ki az első reformjavaslatot. Zártkörűsége miatt lett a konspirációs irodalom kedvelt eseménye. Azonban a javaslat nyilvánosságot kapott és a Kongresszus elvetette törvényes megvalósítását. Wilson 1913 karácsonyán egy másik átdolgozott kongresszusi vita után elfogadott törvényt írt alá.

Ha össze akarom foglalni a jegybankokkal kapcsolatos összeesküvés-elméleti fogódzókat, akkor a fentiek alapján ilyenek lehetnek az alapítás körülményeinek kevésbé ismert vagy nagy utána járást igénylő részletei, illetve az e körül versengő gazdaságtörténeti munkák különböző adatai, forrásai. Fontos a pénzrendszer és a banki funkciók folyamatos változásának nehéz követhetősége, illetve ezen funkciók megszorodása. Az amerikai esetben ehhez járul még az intézményrendszer kidolgozásának „zártága”.

Kamat

Drábik elméletében központi szerepet játszik a pénz teremtését kísérő kamat, mellyel a jegybank a pénzkeresletet szabályozza. A kamatmentes gazdaság koncepciója azonban kidolgozatlan, véleményem szerint teljesen félreviszi a nyugati gazdasá-

gi intézményrendszer esetleges megreformálását szorgalmazó kritikát. Alapvetően két forrást tudnék megemlíteni, amely alapja lehetne egy kamatmentes gondolatnak. Az egyik a Local Exchange Trading System (LETS), amely kanadai kisközösségek által használt kiegészítő pénzrendszer. Ez a rendszer azonban valójában csak kis mennyiségű tranzakciók idő és térbeli elhalasztására. A másik forrás az ún. iszlám gazdaság. Arab közgazdászok és vallástudósok próbálnak felállítani egy olyan alternatív gazdasági rendszert, amely az arab országok modernizációját a nyugati kultúra átvétele nélkül próbálja megoldani. A Korán előírásait megtartva, amely tiltja a kamatszedést, kialakítani egy alternatív fejlődési modellt. Azonban az „iszlám gazdaság” elmélete Rostoványi [1998] szerint egyáltalán nem alkot egységes képet, bár léteznek befektetési alapok mintájára működő ún. Iszlám bankok.

A kamat hivatalos magyarázata, a befektető kockázatának ára, illetve a tőke ára. Kamat hiányában a pénz végtelen erőforrássá, termelési tényezővé válna. Az érvényben lévő gazdasági rendszert alapvetően kellene megváltoztatni kiiktatásához. A kamat ui. a gazdaságban a tartalékolás eszköze, szabályozza a pénzkeresletet, illetve fogyasztási időpreferenciát alakít ki. A kamat esetében az lehet a fő probléma, hogy a kamat nem csak a mindennapi hitele-

zésnél jelenik meg, amelynek a magyarázata egyszerű, hanem makrogazdasági szinten is, beruházási döntésekhez, illetve portfólió kialakításokhoz nyújt döntési segítséget, ahol a szerepe sokkal komplexebb, kialakulása nehezebben magyarázható.

A konspirációs feltételezést erősítheti még a banktitok léte, amely már nevéből adódóan is gyanút kelt és a tudásból való kirekesztettséget szimbolizálhatja. Hasonló szerepe lehetne egy ipari, üzleti titoknak is.

Összegzés

Dolgozatomban azt a kérdést próbáltam körüljárni, hogy mik lehetnek a gazdasági összeesküvések kialakulásának okai. Azt feltételeztem, hogy a gyorsan változó gazdasághoz társult egy megváltozott beszédmódú magyarázat, amely egyrészt új fogalmakat használ, másrészt kevésbé közérthető, és nem törekszik általános magyarázatokra. Ebből kö-

vetkezően okot adhat egyszerűbb magyarázatok, összeesküvés-elméletek kreálására. Az összeesküvés-elméletek régi magyarázatokból kiindulva, történelmileg próbálnak magyarázatot keresni ok-okozati viszonyokat kutatva.

Drábik egy ilyen elméletén keresztül próbáltam felkutatni azokat a gazdasági intézményeket, amelyek magyarázata hiányos lehet. Itt a kamat és a jegybankrendszert tekinti a leginkább kritikus tényezőknél, ezeknek próbáltam elsősorban a végére járni. Mindkét esetben azt találtam, hogy a probléma egyik gyökere a történeti beágyazatlanság, azaz mind a két fogalom nagyon sokat változott az elmúlt 200 évben, és hajlamosak vagyunk ezeket összemosisni. Így pl. a jegybank esetében azt, hogy nem a mai kétszintű bankrendszer részeként jöttek létre. További problémát okoz elsősorban a bank esetében a funkciók halmozódása.

IRODALOMJEGYZÉK

- BEY, HAKIM [1997] The Ontological Status of Conspiracy Theory In: <http://www.t0.or.at/hakimbey/conspire.htm>
- CSONTOS LÁSZLÓ - KIRÁLY JÚLIA - LÁSZLÓ GÉZA [1997] Az ezredvégi nagy borzongás Közgazdasági Szemle, XLIV. évf., 1997. július.augusztus (569-596. o.)

- CSONTOS LÁSZLÓ - KIRÁLY JÚLIA - LÁSZLÓ GÉZA: [1997] El-fajzott-e a pénzügyi rendszer? BESZÉLŐ - 1997. Július; III. folyam, II. évfolyam, 7. szám
- DJANKONOV, SAVA: Zarándokút Daramsalába; In: Svetislav Basara [2000] feljegyzések a biciklistákról, József Attila Kör, Budapest
- DRÁBIK, JÁNOS [2002²⁷] Novus Ordo Seclorum – Az új világrend – Van-e nemzetközileg megszervezett pénzhatalom? In: <http://miep.hu/bocskai/anyag/novus.htm>
- FLAHERTY, EDWARD [2002²⁸] Debunking the Federal reserve conspiracy Theories (and other financial myths) In: <http://familyguardian.tzo.com/subjects/moneybankng/>
- ROUGH, GERRY [1997A] Bank of England Conspiracy?, In: <http://www.floodlight.org/theory/contents.html>
- ROUGH, GERRY [1997B] First Bank of The United States, In: <http://www.floodlight.org/theory/contents.html>
- ROUGH, GERRY [1997C] More evidence on the Bank of England: Part One and Two In: <http://www.floodlight.org/theory/contents.html>
- GYÁNI, GÁBOR [2002] Történelem és a Posztmodern c. előadása TEK 2002. április
- ROSTOVÁNYI, ZSOLT [1998] Az iszlám a 21. század küszöbén; Aula Kiadó Kft.
- SCHWARTZ, JEFF [1992] Postmodernity, History, and the Assassination of JFK, In: http://karws.gso.uri.edu/JFK/higher_criticism

²⁷ Az internetről való letöltés dátuma

²⁸ Az internetről való letöltés dátuma